

Lidt om Bygholm Vejle.

Ved N. Sodborg.

I Aaret 1760 udkom i København et Værk under Navn "Danmarks og Norges Oekonomiske Magazin".

Værket, der udgør flere Bind og er forsynet med en Del Kort og Billeder, giver Oplysninger om mange forskellige Forhold, f. Eks. om Ager- og Havedyrkning, Plantning, Husbygning, Kreaturhold, Fiskeri og Fabriksvæsen og m. m. "Dennem til Tjeneste, som elske almindelig Velfærds Befordring", som det hedder i Fortalen.

For det er nemlig et Værk, der indeholder mange nye Tanker og Forslag, nye og fremskridtsvenlige for den Tid vel at mærke; for vor Tid derimod vil meget af det, der føres frem, forekomme overlevet og gammeldags. Men Hensigten har sikkert været den allerbedste at føre Folket fremad i Dygtiggørelse og Fremskridt paa alle Omraader af dansk og norsk Erhvervsliv. –

I 4. Bind af ovennævnte Skrift er fremsat et Forslag, som lyder saaledes:

"Oekonomiske Tanker over den udi Liimfjorden befindende særdeles skadelige og hinderlige Grund ved Løgstør udi Jylland, med videre deraf dependerende."

Artiklen omhandler altsaa et Forslag til Uddybning af Løgstør Grunde, men efter dette er fremsat et andet Forslag, nemlig til Udtørring af Bygholm Vejle¹) og det er dette ret mærkelige Forslag, der her skal fremføres.

Forfatteren, som vil være ukendt, og hvis Navn derfor ikke nævnes, begynder med at fortælle, at han for nogle og 30 Aar tilbage "paa Salig Hr. Justitsraad Enevold Nielsen Berregaard til Kjølby- og Vesløs-Gaarde udi Thy hans Vegne" og paa hans Bekostning var rejst til Løgstør for paa forskellige Aarstider at undersøge og studere Forholdene ved Løgstør Grunde,

" . . . eftersom bemeldte, bemidlede Mand, Justits-Raad Enevold Berregaard da til Publici almindelige Tieneste og Gavn, af sin egen og sines deraf i Tiden ventende Fordeel, var af saa reasonable Tanker, paa visse Conditioner, at ville paa egen Hazard og Bekostning lade denne for den største Deel af Jylland heel skadelige Løgstør-Grunde (sætte) udi god seilbar Stand og inddæmme den saakaldede Øslefs eller Bygholms Vejle for af Vejlen at faa Mærsk-Land."

Forfatteren giver derefter en Skildring af den store Hindring, som Løgstør Grunde er for

Skibsfarten, særlig for hele den vestlige Del af Limfjorden. Paa Grund af den lave Vandstand over Grundene maa Skibene lade Varerne, der nævnes f. Eks. Hans Kongl. Majestæts Skatte Korn fra Thisted, Nykøbing og Skive Amtsstuer, omlade paa Pramme over Grundene, hvad der fordyrer Fragten meget. Et Skib med 400 Tdr. Gods koster det 30 Rdl. foruden Ophold og Fare at faa ladet over, og Landmændene faar derved betydelige Udgifter paa deres Korn, som sejles bort, ligesom ogsaa de tilførte Varer fordyres. Han havde fundet, at med visse Stormvinde kunde Løbet tilstoppes i 24 Timer, saa Vandstanden kun var 4 Fod. Derimod kunde andre Vinde paa 12 à 16 Timer igen rydde Grundene for Sand, saa der kunde være 8 à 9, ja 10 à 12 Fod høj Vandstand.

- - -

Om *Bygholm Vejle* skriver han, at den er af 5 Fjerdings Vej udi Bredden og 6 Fjerdings Vej udi Længden", og at ingen Mennesker har nogen som helst Nytte af den. Ved visse Stormvinde overskylls den med Vand og Sand fra Limfjorden, men til andre Tider er den saa tør, at den støver.

Ofte kan man ved Efterhøsttide køre ud over den tørre, flade Vejle, og saa kan en pludselig frembrydende Storm bringe Limfjordens Vande til saa hastigt at strømme ind over Vejlen, at Vandet kan gaa op i Vognen, inden man kan naa Land. Men det er ogsaa hændet, naar Vejle's Flade saa hurtigt er blevet overskyllt, at Vinden pludselig har vendt sig, saa Vandet er strømmet ud i Fjorden igen, og det "med saa kraftig en Force", at det har omkastet Vogne, saa baade Folk og Heste er blevet derude, ja, ogsaa gaaende Folk og Kreaturer, saa intet har kunnet redde sig fra de fremvæltende Vandmasser.

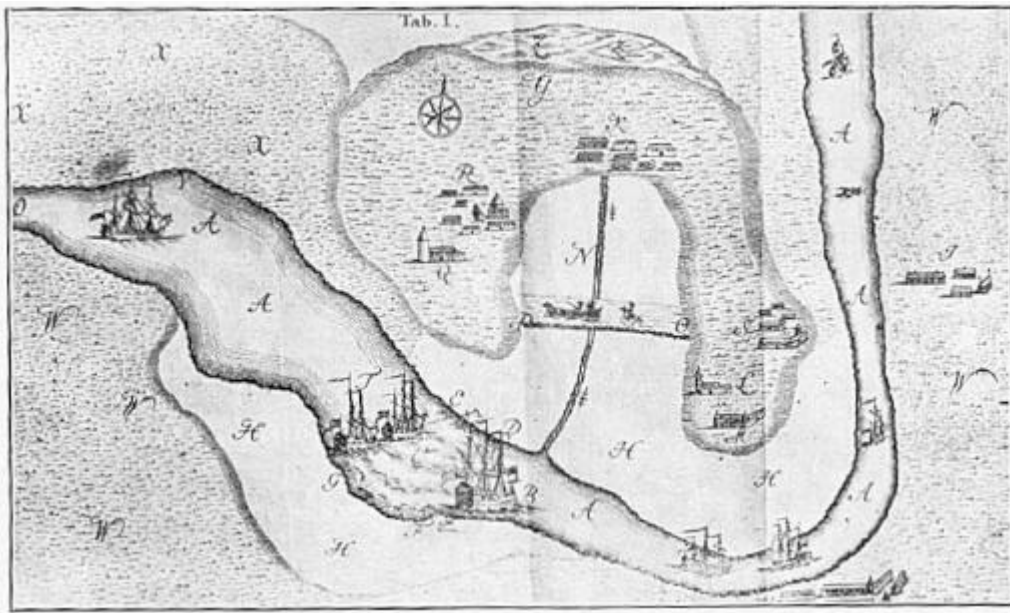
"Grunden udi Vejlen", siger han, "er ret Marsk-Lands Bund, Klæg og Blaaler, saa i Fald den laa paa andre Steder, havde den ej ligget udyrket i saa lang Tid."

I det hele ser han meget lyst paa Forholdene, og han mener, at paa Vejlen kan næsten alting vokse, naar bare Limfjorden ikke saa ofte og saa voldsomt faldt derind. Og han henviser til, at baade Sal. Hr. Assessor Peder Nielsen Moldrup til Vestervig Kloster og han selv har prøvet hver for sig en Sommer, da de rejste til Aalborg, langt ude paa Vejlen at plante en Del "Flæg-Rør, Sibe-Rødder saavelsom Pors-Rødder", som de havde med sig. Aaret efter var disse Rødder i Grøde, og 3-4 Aar efter, da Forfatteren igen kom over Vejlen, havde

¹ Med Hensyn til Bygholm Vejles Historie tillader jeg mig iøvrigt at henvise til min Skildring "Bygholm og Vesløs Veller" i Aarbogen for 1909.

de udbredt sig ikke saa lidt og var i god Vækst og Grøde.

Limfjorden kan indskrænkes og ikke skylle over til begge Sider, hvorpaa ved Fjordens Udfald hentes Øer, Sand og Klæg, som samles paa Grunden og forarsager, at lidet Vand findes over

Men siden ”den før ommeldte patriotisk intentionerede Hr. Enevold Berregaards” Død har der ingen været, som har villet tage Udtørringen op. Og naar Enevold Berregaard ikke fik begyndt, saa havde det nærmest sin Grund i, at han dels ikke kunde blive enig med det Høje Rentekammer Collegium om de Privilegier og Conditioner, han forlangte, og dels i at han allerede dengang var temmelig ”bealdret”, men dog navnlig i, at han ikke kunde bevæge Forfatteren, ”som da vel var ung, men havde ikke meget at vove”, til at paatage sig at fuldføre Uddybningen og Udtørringen, som Enevold Berregaard dog vilde ofre 10,000 Rbd. til.

Som allerede nævnt er Artiklen forsynet med et Kort over Limfjorden og Vejlerne. Til dette Kort, der her er gengivet, er der følgende Forklaring:

A. Er Limfjorden som kommer ind fra Hals Tønde og gaar forbi Aalborg, Nibe, Sebbersund, Aggersund og Løgstør over Grunden C og til Salling og Vilsund, Virchsund, Hvalpsund, Nassund, Ottesund, forbi Skive indtil Hiarbæk og lige ud til Lemvig Ø og Struer V.

B. Er Dybet paa den østerlige Side af Skiden kaldet, eller Løgstør Grund, hvor de Fartøjer, som kommer ind fra Hals Tønde, Aalborg, Nibe og Løgstør, med stor Bekostning maa lodse deres indehavende Vare for at flyde over denne Skiden eller Grund, og er denne Lodse-Penge bestaaende af 8, 10 ja 12 Skilling af hver Tønde Korn, og andet Gods udi Proportion, saa et Fartøj paa 400 Tønder kan ikke lodes under nogle og tredive Rigsdaler og derover og desuden maa lide Ophold og udstaa stor Fare for indfaldende Stormvinde.

C. Er det saakaldte Skiden eller Løgstør Grund, som er ungefær i Bredden 50 Favne paa hver Side og udi Længden tværs over omtrent 100 eller flere Favne.

D. Er den østerlige Ende af Grundens Begyndelse paa den nordlige Side eller Kant.

E. Er den nordvesterlig Ende, hvor Grunden endes paa den norderlig Side, og derfra D til E er det, der paa denne Side skal pæses og sættes Steen-Kister paa en 50 Favne.

F. Er den østerlig Kant af Grundens Begyndelse paa den sønderlig Side eller Kant.

G. Er den vesterlig af Grundens Endelse paa den sønderlig Side, og derfra F til G er det, der ligesom paa den anden Side skal sættes Pæe og Steen-Kister af 50 Favne, paa det

Grunden.

H. Er lutter Sandgrund, som Fjorden ofte breder sig ud over, hvorpaa Fartøjerne udi ondt Vejr kaster deres Skibes Ankere ud for at ligge desto tryggere.

I. Er Aggersund.

K. Er Tømmerbye udi Hann-Herret, udi Nordost-Ende af den saakaldede Øslefs eller Bygholms Vejle.

L. Er Aggersborg Kirke.

M. Er Aggersborg Gaard.

N. Er den saakaldede Øslefs eller Bygholms Vejle, omtrent 6 Fjerdings Vej lang fra Aggersborg Grønlands Kanten paa sønderlig Side udi Nord, Nordost til Tømmerbye udi Hann-Herret.

O. Der begyndes Vejen paa den sønderlig Side fra Aggersborg Grønlands faste Grund over Vejlen til P., hvorefter er omtrent fem Fjerdings Vej i Bredden. Sønden og udenfor er det, Vejlen skal inddæmnes fra O til P.

P. Der ender Vejen over Vejlen paa Hannis Grønlands faste Grund paa den vesterlige Side af Vejlen, og dertil skal Dæmningen gaa.

Q. Er Øslefs Kirke paa Hannis.

R. Er Øslefs Bye paa Hannis.

S. Er Aggersborg Bye.

T. Er Dybet paa den vesterlig Side af Skiden eller Grunden og kaldes Breddingen (skal vist være Bredningen), fordi Fjorden er der bredest, og der falder sterk Sø-Bølger og Strøm, hvor de Fartøjer, som kommer fra Lemvig, Struer, Hjarbech (det er Viborg og hele Landet fra den Kant har sin Sejlsads, Ind- og Udslibning), samt de fra Skive, Tisted og Nyekiøbing og alle andre Havne og Stæder, som ligger Vesten og oven for Løgstør, maa med stor Fare ankere for at lodse over Grunden med en fast utroelig Bekostning.

V. Er Struer Fjord for Harsyssel.

W. Er Himmersyssel Lande og Stæder runden om.

U. Er Løgstør Bye.

X. Er Harsyssel Lande og Stæder runden om.

T. Er Hann-Herret.

Z. Er Klit ud til Vester Hav, omtrent 2 à 3 Mile udi Nord, Nordost for Tømmerbye.

Ø. Er Lemvigs Fjord, hvor Fjorden ender for Harsyssel paa Vester Kanten.

Å. Er den ilden Rende og Aae, Bæk, som skal gaa igjennem Vejlen fra Klitten ud til Limfjorden.

Efter at Forfatteren er fremkommet med Forslag til Uddybning af Løgstør Grunde, og Udgifterne derved anslaaer han til 10748 Rdl., gaar han over til at behandle Bygholm Vejle.

Efter hans Mening vil Udtørringen af Vejlen slet ikke volde saa store Vanskeligheder, og hans Forslag dertil vil vist forekomme Nutiden ligesaa naivt som hans Situationskort. Det lyder omtrent saaledes:

”Omtrent 6000 Elle- eller Gran-, Ege- eller Bøgerafter, 5-6 Alen lange og en halv Kvarter tykke, lagte paa langs, til at række med ved det nederste af Dæmningen, som gjøres af Kampesten og Blaaler, som tages af Vejleens egen Grund, for med disse Rafter paa langs lagte at holde Stenene og Leret sammen, indtil de ret kan sammengroe”. Disse 6000 Rafter med Indskibning, Fragt og Vognleje kommer paa 330 Rdl.

Til Pæle langs disse paa langs lagte Rafter behøves omtrent 4000 friske Elle eller Pil, 4 à 5 Alen lange og ½ Kvarter tykke. Forfatteren mener, de vil kunne tage ved Grøde og gøre Dæmningen end fastere. De vil koste 240 Rdl.

Dæmningen maa gøres 4 à 5 Alen bred og 3 à 4 Alen udi Højden, af Sten, som føres dertil, Ler og Klæg af Vejleens egen Grund. Han anfører, at Oberstløjtnant Moldrup har vist Prøve paa, at Limfjorden kan holdes ude af slig ”Flægjord”, idet denne imellem Vestervig og Røn har ladet inddæmme en Del af Limfjorden ”ved alene af Flæg-Jordens egen Grund, Sand, Blaa-Ler og Klæg at lade opkaste en maadelig Dæmning” - og dette Arbejde har staaet sin Prøve.

Til Dæmningen her anslaaes at ville medgaa 5000 Læs à 1 Mark, ialt 830 Rdl.

”Og til disse Sten at sætte og Dæmningen at opkaste og sammentrampe vil daglig 50 gode Arbejds-Mennesker udi omtrent 36 Dage” udkræves, og à 24 Skilling i Dagløn bliver det 444 Rdl.

Der skal være tvende gode Sluser paa Dæmningen ”til at udlade hvad Vand, der ved stærk Tordenskyllé skulle paa Vejen samles”. Altsaa en Slags selvvirkende Sluser. Og midt gennem Vejle skal være ligesom en Aa, for at ”det lidet Vand”, der kommer fra Tømmerby Dyb, og ”derudi dens Klit kan samles” kan ledes udi denne Kanal. Dertil vil medgaa omtrent 200 Rdl.

Saa bør der endvidere anlægges ”en Landevej nord for Dæmningen, 8te Sjællands Alen bred, at gøre for Rejsende sikker og god”. Ligeledes vil der ”norden for enhver af de tvende Sluser udi Landevejen gjøres en Broe af fornøden Højde og Bredde, siden der vel vil for Sluserne blive et lidet Dyb og Vandstande, og

ses ikke, disse Broer kan koste med Tømmer, Materialier og Arbejde over 150 Rdl.

Ved Hannæs Land vil det blive nødvendigt at bygge et Hus for ”en Beboere”, der kan have Opsyn med Vejlen, aabne og lukke Sluserne udi rette Tid, samt indkræve Vej- og Bropenge af, hvad der passerer over Vejlen. Huset kan maaske i Fremtiden ”emplojeres” til en Gaard for en af Vejleens Beboere. Et saadant Hus paa 20 Fag vil nok kunne bygges for. 400 Rdl.

Alle Udgifterne ved Vejleens Udtørring vil saaledes kunne anslaaes til en samlet Sum af ialt 2597 Rdl.

Vil man nu spørge om, hvorledes Forfatteren havde tænkt sig, at disse Penge skulde skaffes til Veje, saa har han ogsaa dertil Veje at anvise. Men først siger han:

”Da det er en fast uimodsigelig Sandhed, at ingen kan tilegne sig Lod eller Deel udi denne Vejle, som med Sand og Limfjorden aldeles overskyllés, saa er og bliver den hans Kgl. Majestæt alene tilhørende, hvorfor der, førend noget Arbejde derved foretages, allernaadigst maa befales, at paagrænsende Herreder, Sogne og Beboere, runden om ved en dertil beskikket Opsyns Person med Herretsfogderne sættes Mærke af Steen og Pæle udi Kanten af den derom nu befindende Grøn-Jord, Grund og Ejendom for at viise, hvorvidt Vejle med Sand og Vand har været udbredt, paa det ingen Dispyte om den nye inddigede Ejendoms Distance skal forefalde eller udi Tiden tildrage sig.”

Og saa haaber han, at naar der er gaaet et Par Aar, kan der ventes at ville være et helt frugtbart Stykke Land ude paa Vejleens Flade, ”allerhelst om der bliver spenderet nogle Lispund Kløver Frøe til at besaa den med, saasnart Dæmningen er færdig, saa vil der Aaret efter ved offentlig Auktion kunne sælges Kløverhø og andet Græs, som de omkringboende trænger højligén til, og ved Guds Bistand vil det kunne indbringe langt over: 400 Rdl. ,, Mk. ,, Skil.

Dernæst maa det allernaadigst befales og paalægges, at alle og enhver, ihvo det end være vil, som da uden Livs Fare og uden at gaae, ride eller kjøre udi Vand, da kan passere den offentlige Vej og Broer inden og nord for Dæmningen bør og skal betale af et gaaende Menneske 1 Skilling, hvilket Tal beregnes i ringeste at være aarligen over 300, er 3 Rdl. ,, Mrk. 12 Skil.

Af hver ridende Person eller ledig medførende Heste 2 Skilling af Stykket, hvoraf formenes der passerer 400 aarligen, er over 8 Rdl. 2 Mrk. ,, Skil.

Af en Vogn med tvende Heste 5 Skilling, og ventes der aarligen passerer mere end 200 Vogne 10 Rdl. 2 Mrk. 8 Skil.

Af en Chaise, Careth eller Jagt-Vogn med fire Heste hver Gang 12 Skilling, men er der 6 Heste for, da 1 Mark, af denne Slags formenes ej aarligen over 50, som da udgjør 6 Rdl. 1 Mrk. 8 Skil.

Af en Humleførerkarre, enten med 2 eller 3 Heste, for sin Seværdigheds Skyld skal betales 10 Skil., men som sjælden nogen af dem passerer denne Vej, anføres det ikke som Indtægt.

Af hvert Fæes-Hoved, unge eller gamle, Stude eller Køer, som trækkes over denne Vej, 2 Skil., og der menes at passere aarligen omtrent 400 Stk., er 8 Rdl. 2 Mk. ,, Skil.

Af et Svin eller Faar, som føres og drives over, 1 Skilling, og der ventes at blive over 200 Stk. aarlig, er 2 Rdl. ,, Mrk. 8 Skil.

Alle disse tænkte Indtægter vil saaledes udgøre en samlet Sum af 438 Rdl. 3 Mrk. 4 Skil. Derfra gaar der Løn til Opsynsmanden samt til Forrentning af den laante Anlægssum. Opsynsmanden skal have frit Hus og en aarlig Løn af 50 Rdl., og til Forrentning af 2 à 3000 Rdl. til 3 pCt. vil medgaa 90 Rdl., tilsammen 140 Rdl. Der bliver altsaa et Overskud af 298 Rdl. til Afbetaling af "den laante Summa, som saaledes omtrent kan afbetales udi 9 à 10 Aar". Derefter skal alle Indtægterne af Foretagendet tilfalde "Hans Majestæts Casse, og den inddæmmede Ejendom er og forbliver Hans Kongl. Majestæt tilhørende og kan matriculeres til Bygningers Opførelse her og der".

Forfatteren tror, at der lettelig kan blive "nogle og tyve Eng-Skifter og Pladser" paa hver Side af den gennem Vejlen løbende Kanal, eller ogsaa kan Græsningen bortlejes til de omkringboende Lodsejere. Til alt det anførte føjer han dog forsigtigt til, at det er muligt, at hans Beregninger over Omkostningerne ved Anlægget kan være anført "noget facile og ringe", men han er dog i det hele saa fuldt forvisset om, at naar nogle Aar er gaaet, vil det vise sig at være et godt og heldbringende Arbejde, der her er udført.

I højstemte Toner og med meget underdanige Ord efter Tidens Krav og Skik siger han, at Foretagendet, og deri indbefatter han jo ogsaa Uddybningen af Løgstør Grunde, vil blive "en overmaade Soulagement for den største Del af Jyllands Beboere, saavel Land-Mændene som Kjøbstad Mændene, samt være og blive stor Ære og Pris for Hans Kongl. Majestæt, ja og nogen Fordeel for Hans Majestæts Casse udi Fremtiden, saa jeg, som med megen Arbejde og Omhu har undersøgt, eftergransket og udi mange Aar konsulteret utallige mange om denne Ting, vil ønske, dette maa vorde med saa naademildeste Øjne anseet og naadebehageligt efterfulgt, som dette uden ringeste Egen-Nyttighed, Interesser eller Passioner, ooprigtig og ærlig vorder til alles Overvejende frembragt; bedende mig pardoneres, om udi et eller andet kan findes nogen Fejl, eller Skrivemaaden ikke være saaledes indrettet, som den burde; thi Intentionen er alene at vise Tingenes Giørlighed, hvortil jeg særdeles er bleven anlediget og ombedet af mange Velyndere og Venner, derfor jeg slutter med Bøn og Begiæring, at ingen vredes eller tillægger mig nogen Misgunst eller Had, om nogen kunde synes, jeg har brugt Sandheden noget rundelig;

og maatte dette være saa lykkelig at finde Behag, skal jeg beflitte mig paa mere til Publici Nytte og Oplysning. Imidlertid vil jeg recommendere mig og dette hos alle højgunstige, velmenende Patroner, Velyndere, Patrioter og Læsere og forblive udi underdanigst Ydmyghed og med allerskyldigst Respect enhvers underdanige, allerpligtsskyldigste og skyldigste Tjener.

I en Fodnote har Redaktionen af Værket tilføjet, at Fordelen ved Vejens Udtørring er af den ubenævnte, patriotiske Forfatter "ganske maadelig anslaget og kunde vel agtes for langt profiterligere, særdeles naar den fede Marsch-Grund blev brugt til Rapssaat og deslige".

Derimod finder Redaktionen, at i Stedet for at rejse et Laan burde de paa begge Sider af Limfjorden boende og tildels velstillede Landmænd overtales til at sammenskyde i en Fælleskasse "den meget maadelige Capital af 14 à 16,000 Rdl." til Arbejdets Udførelse. - Men "hvorom alting er, ønskes, at i en Sag af saa stor Betydenhed, paa sine Steder, maatte være recommenderet til nærmere Overvejelse, da dens lykkelige Udfald, endogsaa frem for meget andet, synes at ville contribuere baade til Handelens Opmuntring og til Landets Dyrkelse, som overalt pleje at staa i nøjeste Forening og Samfund med hverandre".

- - -

I de sidste Par Hundrede Aar er der nu og da dukket Forslag op om Udtørring af Bygholm Vejle. Ovennævnte Forslag af den ubenævnte Forfatter med sin stærke Tro paa Sagens Gennemførlighed kan ogsaa staa som et Bevis for, at Bygholm Vejle i Tidernes Løb har tiltrukket sig en Del Opmærksomhed. Men derved blev det jo ogsaa, indtil endelig midt i 1860erne Udtørringen blev taget op for Alvor og trods mange og store Vanskeligheder gennemført.

* * *

Det var sidst i 1860erne, at den engelske Jernbane-Entreprenør Mr. John Trewhella fra Birmingham overtog Koncessionen over Udtørringsarbejdet ved Bygholm Vejle, og nu kom der rigtig Fart i Arbejdet.

Den 9000 Al. lange Hoveddæmning blev opført tilligemed Tværdæmninger og Landdæmninger. Ved Hoveddæmningens Vestende paa Hannæssiden rejste sig Maskinhus med Dampmaskiner og Pumper, Beboelseshuse, Stalde og Værksteder o. s. v. Der var Liv og Røre overalt. I Foraaret 1873 var 300 Tdr. Land af Vejlen bleven tilplantet med Græsplanter, og ved Efteraarstide saa det tilplantede Stykke ret lovende ud og var saa godt sammengroet, at der var Udsigt til et godt Udbytte næste Sommer.

Og saa kom Katastrofen. Det var d. 4. Januar Kl. 8 om Morgenen.

En stærk Storm fra Nordvest havde raset i flere Dage, og Vandet inde i Vejlerne piskedes og pressesedes ind mod Dæmningens Inderside. Og der stod meget Vand inde over Vejlen, da der paa Grund af Kulmangel ikke var blevet pumpet i nogen Tid. Desuden var Dæmningen ikke helt færdig endnu og langtfra stærk nok til at trodse et forenet Angreb af to saa stærke Angribere som en Storm med fremvæltende Vandmasser. I Løbet af Dagen d. 3. Januar steg Indvandet højere og højere og slikkede store Jordmasser bort af Dæmningens indre Skraaning; man prøvede at værge den med Sandsække, men det var forgæves.

Saa slog Vinden pludselig om til Sydvest, og den 4. Januar om Morgenen var det en orkanagtig Storm, som pressede Limfjordens Vande op til en hidtil ukendt Højde, 6 Fod over dagligt Vande. Hele Natten spillede Vandet lige ved den øverste Kant af Dæmningens Krone lige uden for Ingeniørboligen, som ligger lavt under Dæmningen, saa det var en urolig Nat fuld af ængstelig Spænding for Ingeniør Stevens og hans Familie.

Da Gennembruddet fandt Sted, holdt Stevens og Arbejdsmand Poul Gade, Øsløs, i en Vogn midt ude paa Dæmningen. Først slog Vandet et mægtigt Hul i Dæmningen og brød igennem paa en Strækning af 200 Alens Bredde vest for dem. De vendte straks Vognen og kørte østpaa for at naa østre Land, men inden de var naaet ret langt, brød Bølgerne igennem ca. 1000 Alen øst for dem, og begge Veje var nu spærrede. Ret faretruende saa det ud for dem, og der var ikke anden Udvej end at køre ned ad Dæmningen og flygte nordpaa ud over Vejlen, alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, for muligvis at undgaa Vandet. De mægtige Vandmasser, der sydende og brølende væltede frem gennem de to brede Gab, havde nær væltet Vognen, men de slap dog igennem og naaede i god Behold Land paa Vestsiden.

I Løbet af nogle Timer var meget af det kostbare og besværlige Udtørringsarbejde, som var bleven udført, ødelagt eller forstyrret af Stormens og Vandmassernes Rasen.

Bekostningerne ved at lukke Gennembruddet og i det hele sætte Dæmningen i samme Stand som før Stormfloden blev anslaaet til en Sum af 15,000 Rdl., naar Reparationen blev udført i Marts Maaned, da der som Regel var lavest Vandstand i Fjorden²).

Men for at undgaa en lignende Katastrofe blev det foreslaaet at forhøje Dæmningen 1½ Fod i hele dens Længde og paa hele den sydlige Skraaning lade den forsyne med Stenbelægning samt føre dens østre Ende længere op paa Land. Hovedkanalen, der førte Vandet til Pumpemaskinerne, skulde gøres dybere og bredere for bedre at optage Indvandet. Udpumpningen af Vandet ansloges til 100 Dages

Pumpning à 100 Rdl. daglig. I det hele blev alle nødvendige Udgifter og Forbedringer til Foretagendets Genopførelse anslaaet til alene for Aaret 1874 at ville udgøre den ikke ubetydelige Sum af 68,000 Rdl.

I Overslaget over de Indtægter, der kan ventes af de inddæmmede Arealer, forudsat at hele Arealet benyttes til Græsavl, anføres, at Aaret efter at Jorden er bragt under Kultur, kan mulig erholdes $\frac{1}{4}$ Læs Hø pr. Td. Land, og et Læs Hø sættes til 6 Rdl.; det følgende Aar $\frac{1}{2}$ Læs pr. Td. Land, og endelig i det 5. Aar 3 Læs pr. Td. Land, medens det dog maa erindres, at 3000 Tdr. Land, den bedste Del af hele Arealet, ventelig vil kunne yde langt større Udbytte.

Imidlertid hengik to Aar, før Arbejdet paa Hoveddæmningens Istandsættelse og Udvidelse blev genoptaget, og Mr. Trehwella, som da var en gammel Mand, overdrog Koncessionen til Brødrene Livingstone Learmouth.

- - -

I de følgende Aar rørte der sig et ret ejendommeligt og broget Folkeliv ude over Vejlernes Flader, senere kom jo Vesløs Vejle til. - Flere Tusinde Tdr. Land blev tilplantet med Græsplanter. Engang var der paa samme Tid 92 Plantere, deriblandt mange Børn. En Slags Tromle ridsede regelmæssige Firkanter og Huller i Sandet, og der blev plantet en Græsplante i hver Kvadratfod. Planten sattes med Haanden og traadtes til med Foden. Planteren fik 8 Kr. pr. Td. Land, og en dygtig Planter kunde tilplante en Td. Land paa ca. 4 Dage; der gik 56000 Planter til en Td. Land. Planterne maatte selv skaffe Græsplanterne, og mange gik i lyse Nætter og samlede Planter i tilstødende Grøfter og Enge. Rundt omkring hver Td. Land blev pløjet en Fure, og efter Plantningen lededes Vand ind over Stykket gennem Overrislingskanaler; blev det for meget, tog de saakaldte Udfaldsgrøfter det overskydende Vand. Der var 6 Mand til at lede og regulere Vandet; de kaldtes "Vandmænd"³)

Der blev i de første Aar gjort mange og store Forsøg af forskellig Art, men Forsøgene faldt sjælden heldige ud. Saaledes blev der forsøgt Pløjning med to store Damppløve; den ene kunde pløje tre, den anden fem Furer ad Gangen. Damppløven kunde pløje 6-7 Tdr. Land en Dag og 160 Tdr. Land uden at blive flyttet; der krævedes en Betjening af 5-6 Mand til hver Plov. Mange Mennesker søgte ud paa Vejlerne for nærmere at betragte disse fremmede Uhyrer. Efter Pløjningen saaedes der Græsfrø, men Græsset kom gerne op i Tuer; Plantning med Haand gav bedre Resultater.

² Efter en Ingeniørs Beretning af 24. Febr. 1874.

³ Tidligere Formand ved Bygholm Vejle, Kresten Bonde, har velvilligst fortalt mig mange Træk fra hans 45-aarige Virksomhed der.

Ogsaa med Kreaturer blev der gjort mange og store Forsøg. Paa Vesløs Vejle blev gjort Forsøg med Køer. Køerne malkedes af Kalvene; var der ikke Kalve nok til at malke alle Køerne, blev der indkøbt Spædkalve. Til de Køer, som vilde slaa de smaa Kalve fra Yveret, holdtes nogle større Tyrekalve, dem kunde Køerne ikke slaa til Side. Køerne malkedes af Kalvene, til disse var 3 Mdr. gl. Kalvene solgtes, naar de var ½-1 Aar gamle, men Salget indbragte for lidt. Ogsaa med Stude, Kalve og Faar gjordes store Forsøg. Dyrene indkøbtes om Foraaret ved Opkøbere, men naar saa Priserne faldt om Efteraaret, gav det Tab.

Allerede før Gennembruddet var der paa Bygholm Vejle gjort flere Forsøg med at dyrke Korn, f. Eks. Byg, Havre og Raps, ja ogsaa med svenske Turnips, og Resultatet var ikke saa helt daarligt⁴). Senere forsøgtes med Rug, men det mislykkedes. I det hele viste det sig, at det bedste Foretagende var Salg af Hø og Græsning af Kreaturer og Faar; et Aar var der over 1400 Faar paa Vejlen.

Ved Arbejdets Genoptagelse i 1876 og i de følgende Aar var der tit over 400 Mand i Arbejde ved Dæmningen og ved Kanalarbejde. Det var en broget Skare; der var f. Eks. baade Hollændere og Englændere og ogsaa nogle Svenskere; men Flertallet var dog Danskere, baade fra Omegnen og fra hele Jylland. Da Brødrene Learmouth overtog Arbejdet, kom der en hollandsk Ingeniør ved Navn Lindzay, som sammen med Ingeniør Stevens skulde lede Arbejdet. Lindzay havde 14 Hollændere med sig, og mange af dem var nogle vilde Karle, der drak som Svampe. Ingeniør Lindzay, der iøvrigt kun var her i ca. 8 Maaneder, boede i Huset "Seskibak" ude ved Stranden og førte der et meget fint og overdaadigt Liv, som der gik sære Frasagn om ude blandt Folk. Af Hollændere var der særlig de to Brødre Montejn, de var ordentlige og dygtige Folk; den ene, Jan Dirk Montejn, var Maskinmester, hans Hustru var dansk. Mange havde deres Hustruer med.

Der var to Lokomotiver, der kørte Tipvognene med Fyld fra den store Grusgrav ud over Dæmningen; den ene Lokomotivfører hed John Allard Clarke og hans Hustru Alice Clarke. Clarke væltede engang med sit Lokomotiv og fik det ene Øre revet af. Saa var der endelig Smedemesteren George Brown med sin Hustru Mary; Brown var en meget dygtig og ordentlig Mand og saa stærk som en Bjørn.

Ved Arbejdspladsen var der et Marketenderi, hvor Arbejderne kunde købe Fødemidler og Drikkevarer. Marketenderen var en Tid Marinus Jacobsen, den senere Indehaver af Restaurationen "Snorren" i Thisted. Jacobsen havde som Sømand været paa Langfart og var lige hjemkommen til Aalborg fra Australien, da han fik Plads paa en Damper der jævnlig sejlede mellem Aalborg og

Bygholm Vejle med Materiale. Derved lærte han Forholdene ved Vejlen at kende og blev Marketender. Han var en meget dygtig Mand og havde en egen Evne til at tumle de raa Elementer blandt Arbejderne, saa der stod Respekt om hans Navn, og saa kunde han tale med dem, da han talte udmærket Engelsk.

Der er bleven fortalt følgende karakteristiske Historie om Jacobsen: Engang skulde han have været af sin Plads, af hvad Grund vides ikke, men saa en Aften "ordnede" han en raa og brutal Svensker, som alle var bange for, og som selv Ingeniør Stevens, der ogsaa var en modig Mand, ikke var dristig ved. Da Stevens hørte det, skal han have sagt:

"Har den lille Mand virkelig gjort det, saa kan vi heller ikke undvære ham". Og Jacobsen blev.

Desværre fik han sit ene Øje spoleret under sit Ophold ved Bygholm Vejle. Det skal være gaaet saaledes til: Der kom en Aften en Mand ind i Marketenderiet og forlangte Drikkevarer, men Jacobsen nægtede at skænke for ham, da han var meget beruset. Manden gik saa igen, men kom lidt efter til Syne i Døren og bad Jacobsen om at komme ud et Øjeblik, da han gerne vilde tale med ham. Jacobsen gik ogsaa udenfor, men da smed Manden pludselig en Flaske Saltsyre i Ansigtet paa ham, idet han raabte: "Der kan du ha' det". Derved blev hans ene Øje blindet.

Jacobsen kørte undertiden til Thisted efter Øl. Engang kørte han fra Thisted med et helt Læs Øltønder. I Vejlen var han lige ved at køre fast, og et Par Tønder faldt af Vognen, hvorved han brækkede et Ben. Men haardfør og stærk som han var, fik han dog trods Smerterne og det brækkede Ben Tønderne paa Vognen igen, fik Vognen fri og naaede hjem til Bygholm. Det var rask og kægt gjort, det maa man lade ham.

Der skulde ikke meget til, før der kunde komme en Kurre paa Traaden mellem Arbejderne og Formændene, som ledede Arbejdskolonnerne. Engang kom en af Formændene i Skænderi med sine Folk og kom da, maaske af Vanvare, til at støde lidt til en af dem. Som paa Kommando satte alle Arbejderne, og der var langt over 100, deres Skovle i Jorden og fo'r op af Graven. Formanden, der saa Faren, sprang paa en Vogn, som tilfældig holdt paa Dæmningen og kørte i susende Fart østpaa ud over Dæmningen forfulgt af hele Skaren. Han kørte lige til Skerpinggaard til Herredsfogden, og 3-4 af Arbejderne holdt sig tæt bag efter ham. - Han skyndte sig nu ind til Herredsfoged Kjeldsen og bad om Politiets Beskyttelse, da han blev forfulgt af ca. 200 Mand. Herredsfogden fulgte med ud paa Dæmningen, men Folkene var gaaet over til Maskinhuset, hvor Stevens dristigt gik ud til dem og talte dem til Rette. Som Straf for deres Opførsel nægtede Stevens dem Arbejde i 3 Dage, og saa var den Sag ude af Verden.

⁴ Efter en Ingeniør-Beretning af 24. Febr. 1874.

Der udbetaltes Lønninger hver 14. Dag; en saadan Udbetaling kunde undertiden gaa op til en Sum af 10,000 Kr. I Førstningen udbetaltes Lønningerne i smaa Læderpunge, som skulde leveres tilbage igen, men da Arbejderne snart fandt ud af, at disse Punge kunde udmærket bruges til Tobakspunge, blev denne Fremgangsmaade afskaffet.

En af Hollænderne, "den sorte Hollænder" kaldte man ham, førte Bog over Arbejderne paa Arbejdspladsen. Det kunde godt hænde, at en Mand fik sit Navn noteret paa Arbejdspladsen Mandag

Morgen og derefter gik hjem og høstede sit Korn eller udførte andet Arbejde i sit Hjem i flere Dage, uden at der blev lagt Mærke dertil, saa Manden alligevel fik fuld Lønning, naar Lønningsdagen kom.

Men Arbejdet skred fremad, og en skønne Dag stod dette store og betydningsfulde Foretagende, som Fortiden saa ofte havde hentydet til og peget paa som ønskeligt, men dog alligevel ikke kunnet løfte, trods mange og store Vanskeligheder og uhyre Bekostning som gennemført.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1926, side 179-195)